

Universal Declaration of Human Rights - Nzema

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

EWIADEAMRA NOLOBŎLE MŎŎ FALE SONLA NWO ADENLENYIANLE NE MŎ LA ANWO

MŎLEBEBŎ

Wŏ mekɛ ala mŏŏ Maanle Maanle mŏŏ wŏ Eku ye anu la gvinlabelɛ nee pɛpɛzɛlɛ nee anwoadenlenyianlɛ a fa atianwolilɛ, pɛpɛlilɛ nee anzondwolɛ ba ewiade anu la,

Wŏ mekɛ ala mŏŏ menli embu sonla nwo adenlenyianlɛ ne mŏ bie amaa ɔlua zo nyɛlɛ mgbane mgbane dɔɔnwo ɛsisi ɛmaa menli adwenle ɛzɛkyɛ, nee ewiade ne mŏŏ ɛlɛba mŏŏ sonla biala banyia adenle aha edwɛkɛ biala mŏŏ ɔdayɛ ɔkulo, nee diedi biala mŏŏ ɔdayɛ ɔkulo kɛ ɔdie ɔdi na ɔnzulo la, ɛmaa bɛla ye ali kɛ, ɛhyɛ a le awienvolɛma anyɛlazo kpɔlɛ kpɔlɛ la,

Wŏ mekɛ ala mŏŏ ɔhyia, saa bɛnrɛhyɛ sonla bɛnrɛmaa ɔnrɛho ɔnrɛtia ɛsisilɛ nee atisɛsɛbɛyɛlɛ, kɛ ɔwŏ kɛ mɛla bŏ sonla nwo adenlenyianlɛ ne mŏ anwo bane la,

Wŏ mekɛ ala mŏŏ ɔhyia kɛ bɛmaa agɔnwɔlɛyɛlɛ wŏ Maanle Maanle avinli kenya anyuhɔlɛ la,

Wŏ mekɛ ala mŏŏ Maamgbole Koyɛlɛ ne anu amra ɛva bɛ diedi mŏŏ wŏ sonla nwo adenlenyianlɛ ne mŏ, ye gvinlabelɛ nee ye dibilɛ nee mrenya nee mraalɛ adenlenyianlɛ pɛpɛ ne mŏ anu la ɛwula sonla nwo adenlenyianlɛ nwo mɛla ne mŏŏ bɛfɛlɛ ye "Kyata" (Charter) ne anu na bɛliɛ bɛdo nu kɛ bɛboa bɛamaa menli anyia anyuhɔlɛ nee tɛnlabelɛ kpɔlɛ wŏ atianwolilɛ bŏkŏŏ nu la,

Wŏ mekɛ ala mŏŏ Maanle Maanle mŏŏ wŏ Maamgbole Koyɛlɛ Eku ne anu nee Maamgbole Koyɛlɛ ne ɛbo ɛwŏkɛ kɛ bɛmaa awiɛ biala anyɛ azŏ sonla nwo adenlenyianlɛ nee atianwolilɛ ne mŏ na bɛali zɔlɛ kpɔlɛ la,

Wŏ mekɛ ala mŏŏ adenlenyianlɛ nee atianwolilɛ ɛhyɛ mŏ anwo ndɛlɛbɛbo kpɔlɛ hyia kpɔlɛ kpɔlɛ maa ɛwŏkɛbŏlɛ ne azolilɛ anzɛɛ munlililɛ ne la,

Ati, Kɛkala

MAAMGBOLE KOYɛLɛ AYIA NE

bŏ nolo kɛ

Ewiadeamra Nɔlobŏlɛ Mŏŏ Fale Sonla Nwo Adenlenyianlɛ Nwo ɛhyɛ

lɛ debiɛ ko mŏŏ yɛliɛ yɛdo nu yɛmaa awiɛ biala nee Maanle biala, amaa awiɛ biala nee Eku biala mŏŏ dahuu kɛva. Nɔlobŏlɛ ɛhyɛ kɛziɛ ye adwenle nu la abŏ mɔdenle alua ngilɛhilelɛ nee ndɛtɛlɛ zo yɛamaa nidi ara adenlenyianlɛ nee atianwolilɛ ɛhyɛ mŏ anwo, na eza yɛalua ngŏzo ndenle zo, Maanle nee Maanle Maanle zo, yɛaboa yɛamaa menli mŏŏ wŏ Maanle Maanle mŏŏ wŏ Eku ne anu nee Maanle Maanle mŏŏ Eku ne siɛ bɛ la anu amra amuala alie ado nu kpɔlɛ na bɛali zɔlɛ kpɔlɛ.

Edwɛkɛkpɔkɛ 1

Menli muala di bɛ ti anwo na eza noko bɛsɛ wŏ dibilɛ nee adenlenyianlɛ nu. Bɛlɛ ndwenlenwo nee adwenle, yɛmŏti ɔwŏ kɛ bɛkile adimayɛlɛ bɛmaa bɛ nwo ngoko.

Edwɛkɛkpɔkɛ 2

Sonla ko biala le adenle nyia adenlenyianle nee atianwolile ne mɔ mɔ beva bewula Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo Nolobɔle ehye anu la amuala bie. ɔnle ke ngakyile anzee ngilehilenu anzee nyeyenu biala mɔ fale menli ekpunli, menli ngakyile, nrenya anzee raale, anee, Nyamenlezonlenle, maanyele anzee adwenle bie, Maanle anzee menli abohilele, agyapadee, awole anzee gyinlabelle gyene biala anwo la bie ba.

Eza noko ɔnke ke bekile ngakyile anzee nyeyenu biala wɔ maanyele, melazolile nu, anzee maanle zo gyinlabelle nu wɔ maanle ne anzee eleka mɔ sonla ne de la anu. Saa maanle ne di ɔ ti anwo o, saa maanle gyene a nea zo o, saa ɔnli ɔ ti anwo o, ɔnle ke ngakyile anzee ngilehilenu biala ba nu.

Edwɛkɛkpɔkɛ 3

ɔwɔ ke awie biala nyia ngoane, fanwodi nee sonla nwo banebɔle.

Edwɛkɛkpɔkɛ 4

ɔnle ke beye awie biala kanra. ɔwɔ ke betua aanrayele nee aanra edɔnele wɔ adenle biala anu.

Edwɛkɛkpɔkɛ 5

ɔnle ke bekile awie biala nyane anzee beye ye atisesebe, amumuye anzee begua ɔ nyunlu aze anzee betwi ɔ nyunlu.

Edwɛkɛkpɔkɛ 6

Ke mɔ mɛla se la, eleka biala mɔ awie biala lua la ɔwɔ ke benwu ke ɔdaye ɔle sonla.

Edwɛkɛkpɔkɛ 7

Ke mɔ mɛla se la, menli kɔsɔti se pepe mɔ ɔnle ke ngakyile anzee ngilehilenu biala ba mɛla ne mɔ bɔ be nwo bane pepe la anu. Menli kɔsɔti le adenle nyia be nwo banebɔle pepe mɔ ko tia ngilehilenu anzee nyeyenu mɔ tia Nolobɔle ehye nee debie biala mɔ maa zɛhae nyeyenu ne adenle la.

Edwɛkɛkpɔkɛ 8

Sonla biala le adenle ke saa awie ye debie mɔ tia anwoadenlenyianle ne mɔ mɔ maamule nwo mɛla anzee mɛla eva emaa ye la a, ɔwɔ ke kɔto ne mɔ pepe die ye.

Edwɛkɛkpɔkɛ 9

ɔnle ke bekye sonla, befa sonla besie anzee beye sonla befi maanle ne anu wɔ meke mɔ ɔtefonle mɛla anzee mɛla emmaa adenle la.

Edwɛkɛkpɔkɛ 10

Wɔ awie biala adenlenyianle nee ye gyima ne mɔ anwo adwenlevalle nwo anzee saa beka ke awie biala eye etane a ɔwɔ ke kɔto mɔ di ɔ ti anwo na ɔnli mɔguazo la di ye edwɛke wɔ bagua nu.

Edwɛkɛkpɔkɛ 11

1. Sonla biala mɔ bekeha ke yeye etane mɔ ɔdi ke betwe ɔ nzo la le adenle ka ke ɔnze edwɛke ne anwo bie kyese bɔdi ye edwɛke wɔ bagua nu kɔto na kɔto ne bua ye fɔle ke mɔ mɛla se la. Wɔ kɔto eke ne ɔwɔ ke ɔnyia ninyene mɔ ɔfa ɔpepe ɔdie ɔ nwo la kolaa.

2. ɔnle ke bebua sonla biala fɔle wɔ nyeele etane biala mɔ wɔ meke mɔ ɔyele zɔhane nyeele ne la enee ɔnle etane mɔ ɔtia maanle anzee maanle maanle mɛla la anwo. Anzee ɔnle ke betwe sonla ne anzo bemaa ɔtela

mɔɔ bɛpɛ bɛdo ɛkɛ ne wɔ mekɛ mɔɔ ɔyɛlɛ ɛtane ne la.

Edwɛkɛkpɔkɛ 12

Ɔnle kɛ menli fa bɛ nloa wulowula awie feabo, ye abusua, ye sua nu edwɛkɛ nu anzɛɛ ɔnle kɛ bɛkɛnga ye ahelata anzɛɛ bɛbɔ ye anyiemgba bɛɛkyɛ ye anyunlunya. Sonla zɛhaɛ lɛ adenle maa mɛla ne pepɛ die ye anzɛɛ bɔ ɔ nwo bane wɔ zɛhaɛ akpɔsemadi ɛbɛla ne mɔ anwo.

Edwɛkɛkpɔkɛ 13

- 1. Sonla biala lɛ adenle ɔfi ɛlekɛ mɔɔ ɔde la ɔkɔtenla ɛlekɛ biala mɔɔ ɔkulo la.**
- 2. Sonla biala lɛ adenle ɔfi maanle biala anu nee ye maanle nu ɔkɔ maanle gyɛne nu na ɔkola ɔsia ɔba ye maanle nu.**

Edwɛkɛkpɔkɛ 14

- 1. Sonla biala lɛ adenle kɛ saa ɔlɛnwu amaneɛ wɔ ye maanle nu a ɔkola ɔnriandi ɔkɔ maanle gyɛne nu ɔmaa bɛmaa ye ɛlekɛ ɔtenla anzɛɛ bɛbɔ ɔ nwo bane.**
- 2. Saa amaneɛ ne mɔɔ ahenle ne ɛlɛnwu ye la ɛnvi anzɛɛ ɛnlua maanyɛlɛ ti anzɛɛ ye nyɛlɛɛ ne tia Maamgbolɛ Koyɛlɛ mɛla ne nee ye bodane ne mɔ a, yemɔ maanle gyɛne ne ɛnlɛ adenle kɛ ɔkelie ye azie anzɛɛ ɔkɛbɔ ɔ nwo bane.**

Edwɛkɛkpɔkɛ 15

- 1. Sonla biala lɛ adenle kɛ ɔyɛ ekulomani.**
- 2. Ɔnle kɛ bɛbu ekulomani biala kɛ ɔlɛ ɛyɛvolɛ la. Eza noko ɔnle kɛ bɛsi awie biala mɔɔ kpɔndɛ kɛ ɔkakyi ye ekulomaniyɛlɛ la adenle wɔ mekɛ mɔɔ mɛla ɛmmaa adenle la.**

Edwɛkɛkpɔkɛ 16

- 1. Mrenya nee mraale mɔɔ bɛkɛdwu agyɛlɛhɔlɛ la, saa bɛlɛ duzu menli o, saa bɛvi duzu maanle nu o, anzɛɛ saa bɛkɔ duzu asɔnɛ o, bɛlɛ adenle bɛgya bɛ nwo na bɛbɔ ɛdane. Bɛ mu nwiɔ bɛlɛ adenle pepɛ wɔ agyɛlɛ nwo, wɔ bɛ agyɛlɛ nee bɛ ewolɛbɔlɛ nu.**
- 2. Ɔwɔ kɛ menli nwiɔ ne die to nu kolaa na bɛagya bɛ nwo.**
- 3. Kunli nee yɛlɛ nee bɛ mra a lɛ ekpunli mɔɔ bɔ sua ɛkyɛkyɛlɛ bo anzɛɛ ekpunli mɔɔ tɛlɛ ye menli dɔɔnwo a, yemɔti ɔwɔ kɛ menli ekpunli ne nee maanle ne mɔɔ bɛwɔ nu la sinza bɛ.**

Edwɛkɛkpɔkɛ 17

- 1. Sonla biala lɛ adenle kɛ ɔnyia ɔ ti anwo agyapadeɛ, eza noko ɔlɛ adenle kɛ ɔ nee awie mɔ bɔ nu nyia agyapadeɛ.**
- 2. Ɔnle kɛ awie biala hwele ye agyapadeɛ wɔ mekɛ mɔɔ mɛla ɛmmaa adenle la.**

Edwɛkɛkpɔkɛ 18

Sonla biala lɛ adenle kɛ ɔdwenle adwenle biala na ɔsonle debie biala mɔɔ ɔkulo la, eza ɔlɛ adenle ɔkakyi ye Nyamenlezonlenlɛ ne anzɛɛ ye diedi ne nee fanwodi, yɛɛ akee noko ɔlɛ ɔ nwo adenle kɛ ɔ ngome anzɛɛ ɔ nee menli wɔ bagua anzɛɛ fealɛra nu ɔkile ye asɔnɛ anzɛɛ ye diedi ne wɔ ngilehilelɛ, nyɛlɛɛ, ɛzonlenlɛ nee boɛnleanlɛ nu.

Edwɛkɛkpɔkɛ 19

Sonla biala le adenle ke adwenle na aka edwɛkɛ mɔɔ okulo la; eza ɔle ɔ nwo adenle ke ɔfa adwenle biala mɔɔ ngyegyɛle biala enle nwo na adua noloɔle ndenle ne mɔ biala anu okponde, ɔtie na aka edwɛkɛ okile menli na ɔmaa be adwenle mɔɔ ngyegyɛle biala enle nwo a.

Edwɛkɛkpɔkɛ 20

1. Sonla biala le adenle kɔ ayia anzɛɛ eku mɔɔ anzondwole wɔ nu la bie.

2. Onle ke behye sonla bɛmaa okɔ eku nu.

Edwɛkɛkpɔkɛ 21

1. Sonla biala le adenle boa wɔ ye maanle ne ebule nu, ɔle adenle ɔtu ɔ nwo ɔsie eke ɔmaa betu ye okɔ Melalile Ayia ne bie anzɛɛ ɔboa ɔmaa betu menli bekɔ Melalile Ayia ne.

2. Sonla biala le adenle nyia maanle gyimayɛle nwo nvasoɛ wɔ ye maanle ne anu.

3. Ezuavole ne ehulolɛdeɛ ne a le Arane tumi ne a, bekile be ehulolɛdeɛ ehye wɔ meke biala nee nɔhale emadole mɔɔ awie biala nyia adenle to ye deɛ wɔ feabo nu anzɛɛ wɔ ndenle biala anu mɔɔ ngyegyɛle biala enle nu la.

Edwɛkɛkpɔkɛ 22

Awie biala mɔɔ wɔ menli ekpunli avinli la ɔwɔ ke maanle ne sinza ye eza ɔwɔ ke maanle ne dua ye mɔdenleɔ nee maanle maanle moale zo, nee ke maanle ko biala ye maamule, agyapadeɛ, ezukoa, menli nee maandɛɛ gынlabele ne si de la azo maa sonla ko biala nyia ninyene mɔɔ hyia ye anyunlunia nee ye boɛyɛle nwo la.

Edwɛkɛkpɔkɛ 23

1. Sonla biala le adenle ye gyima mɔɔ okulo la, Akɛɛ noko ɔle adenle ke ɔnyia gyima ne anwo ahunlundwole. Eza noko ɔwɔ ke maanle ne boa maa awie biala nyia gyima mɔɔ gyima ne envi ɔ sa a.

2. Sonla biala le adenle ke gyima mɔɔ okɛye la ɔnyia nwole ahatuale ke mɔɔ saa awie gyene a yele gyima zɔhane a anrɛɛ okenyia ye la.

3. Sonla biala mɔɔ ye gyima la ɔwɔ ke nyia nwole ahatuale kpale mɔɔ okola ɔfa ɔnea ɔ ye nee ɔ mra amaa be tenlabele nu aye kpale a. Eza noko ɔwɔ ke ɔnyia ezinzale ne mɔɔ maanle ne fa sinza menli la bie.

4. Sonla biala le adenle boa gyimayɛle Eku nu wɔ ye ehulolɛdeɛ ezinzale ti.

Edwɛkɛkpɔkɛ 24

Sonla biala le adenle ke ɔdie ye enwomenle bie na ɔdielie ɔ nye, na ɔnyia meke ezinra mɔɔ ɔfa ɔye gyima na eza noko ɔnyia meke mɔɔ saa ɔye gyima dedee a ɔfa ɔdie ye enwomenle bie na betua ye nwole kake la a.

Edwɛkɛkpɔkɛ 25

1. Sonla biala le adenle ke ɔ nee ɔ ye nee ɔ mra nyia tenlabele kpale mɔɔ fale be ngoane, aleɛ, edanle, dabele nee ayileyele nee ninyene mɔɔ hyia maa be la anwo. ɔwɔ ke benyia moale wɔ meke mɔɔ benye gyima, anwonyane kebɔ be, bengola gyima ye, kunli anzɛɛ yele kawu, bekɛye mgbanyinli anzɛɛ ɔlua ndenle bie azo bengola benne be nwo la.

2. ɔwɔ ke mreladane nee ngakula nyia moale nee enleanle kpale. Kakula biala, saa begyale ɔ nli anzɛɛ beangya ɔ nli na beawo na beawo ye o, ɔwɔ ke benea ye anzɛɛ besinza ye ke mɔɔ ɔfeta la.

Edwɛkɛkpɔkɛ 26

1. Sonla biala lɛ adenle sukoa nwoma. Ɔnle kɛ betua nwomazukoalɛ nwo kake biala, bɔbɔ wɔ mɔlebebo nwomazukoalɛ deɛ ne anwo. Ɔwɔ kɛ mɔlebebo nwomazukoalɛ ne yɛ nhyɛ maa kakula biala. Ɔwɔ kɛ menli nyia adenle sukoa mbulalɛ nee milahyinli nee gyima nwo nwoma. Eza noko awie biala mɔɔ bɔ mɔdenle la kola sukoa nwoma kpole.

2. Ɔwɔ kɛ nwomazukoalɛ maa awie biala tenlabelɛ nu yɛ kpalɛ na ɔmaa sonla nwo adenlenyianlɛ nee yɛ atianwolilɛ ne mɔ enililɛ gyinla kpundii. Ɔwɔ kɛ nwomazukoalɛ maa ndelebebo, bɛ kunlu ɛlilɛ nee agɔnwolɛyɛlɛ ba maanle maanle avinli, menli anzɛɛ asɔne asɔne avinli na ɔboa ɔmaa Maamgbolɛ Koyɛlɛ gyima ne mɔɔ ɔlɛdi mɔɔ ɔfale anzondwolɛ nwo la di munli.

3. Awovolɛma lɛ adenle kɛ bɛmaa bɛ mra sukoa nwoma mɔɔ bɛkulo kɛ bɛ mra ne mɔ sukoa la.

Edwɛkɛkpɔkɛ 27

1. Sonla biala lɛ adenle kɛ ɔdayɛ ɔyɛ maandɛɛ nyɛlɛɛ biala mɔɔ bɛyɛ wɔ maanle anzɛɛ sua ne azo la bie, na eza ɔnyia ninyɛnɛ ɛdolɔlɛ nee abɔdɛɛ nwo nrelebe nwo anyuhɔlɛ nvasoɛ ne mɔ bie.

2. Sonla biala lɛ adenle kɛ ɔnyia debie mɔɔ ɔkɛhɛlɛ mɔɔ fale abɔdɛɛ nwo nrelebe, nwoma anzɛɛ debie mɔɔ ɔkɛdolɔ la anwo banebɔlɛ.

Edwɛkɛkpɔkɛ 28

Sonla biala lɛ adenle kɛ ɔ nee menli nee maanle maanle nu amra di ngitanwo amaa yeanyia adenlenyianlɛ nee atianwolilɛ ne mɔ mɔɔ wɔ Sonla Nwo Adenlenyianlɛ Nwo Nolobɔlɛ ɛhyɛ anu la nwo nvasoɛ kpale.

Edwɛkɛkpɔkɛ 29

1. Sonla biala lɛ gyima yɛ fa maa yɛ menli mɔɔ ɔwɔ bɛ avinli la amaa ɔlua zo yeahola yeanyia anyuhɔlɛ anzɛɛ yeali munli.

2. Saa sonla biala fa yɛ adenlenyianlɛ nee atianwolilɛ ne mɔ ayɛ gyima a, ɛneɛ ɔngilɛ kɛ ɔlɛ adenle ɔbulu mɛla zo; ɔwɔ kɛ ɔdi ɔ gɔnwɔ mɔ adenlenyianlɛ nee atianwolilɛ ne mɔ eni na ɔbɔ yɛ ɛbɛla kɛ mɔɔ maanle ne mɔɔ ɔwɔ nu la mɛla ne mɔ mɔɔ fale bɛnwɔnililɛ, anzondwolɛ nee yɛ bɔɛyɛlɛ ne se la.

3. Ɔnle kɛ bɛdua adenlenyianlɛ nee atianwolilɛ ɛhyɛ mɔ azo bɛyɛ ninyɛnɛ mɔɔ ɔtietia anzɛɛ ɔbulu bodane nee ndenle ne mɔ mɔɔ Maamgbolɛ Koyɛlɛ ne ɛhyɛhyɛ ɛdo ɛkɛ la azo.

Edwɛkɛkpɔkɛ 30

Debie biala mɔɔ wɔ Sonla Nwo Adenlenyianlɛ Nwo Nolobɔlɛ ɛhyɛ anu la ɛngyi ɛkɛ ne ɛmmaa maanle ko, anzɛɛ menli ɛkpunli ko anzɛɛ sonla ko angome mɔɔ ɔmaa yɛ adenle ɔyɛ debie ɔsɛkyɛ adenlenyianlɛ nee atianwolilɛ ne mɔ mɔɔ bɛhyɛhyɛ bɛdo ɛkɛ ne la a.
